

РЕЦЕНЗИЯ

Относно: конкурс за академична длъжност "Професор" по професионално направление 3.8. Икономика, научна специалност „Политическа икономия /Микроикономика и макроикономика/“, обявен в „Държавен вестник“, бр.8, от 23.01.2018

От доц.д-р Радостина Телериг Бакърджиева, секция „Икономика на фирмата“, Институт за икономически изследвания към БАН, член на научно жури, определено със заповед № Р-245/ 23.02.2018 на МГУ „Св.Иван Рилски“, София.

1. Общо представяне на кандидата.

Доц. Емил Иванов Димов е роден на 24.06.1964 г. в гр. Бургас. Завършил е ВИИ „Карл Маркс“ през 1986 г. Работи в МГУ „Св.Иван Рилски“ на длъжности 1987- Асистент, 1991- Старши асистент, 1996- Главен асистент, 2009- Доцент. Кандидатът владее руски, немски и английски език.

Доц.Димов е представил компактен панел от служебни документи, включително Автобиография, Документ за трудов стаж, Списък на научните публикации, Авторска справка за научните приноси, Резюмета на научните трудове, както и комплект от научни публикации и др.

2.Общо представяне на научните трудове на кандидата

Научните трудове, представени за мониторинг и оценка на доц. Емил Димов труд принадлежат към едни от най-актуалните направления на икономическата наука- Микро, Макроикономика и Мениджмънт. Научно-изследователската дейност в тези насоки е предизвикателство с оглед динамиката на научната теория и стопанска практика, включително нормативна база. Успешните изследвания в тези ключови насоки предполагат интердисциплинарен подход, съвместяващ инструментариума на теоретичните систематизации, както и изследване на първичен фирмен опит въз основа на анкети, статистическа обработка на емпирична информация чрез инструментариума на социологията, както и изучаване на актуалното законодателство. Така формулирания обseg на изследване, защитавайки концепцията за активната роля на държавните институции в контекста на институционалната икономика- предполага прилагането на

инструментариума на институционалната икономика и държавната и бизнес администрация. Зададените теми в системния панел от научни трудове са изключително актуални и в европейски контекст, доколкото българското законодателство транспонира европейското, а конкретно в тази област проблемите са много динамични. Научният продукт на доц. Димов обхваща някои неизследвани ниши в икономическата теория, чийто фундамент отскоро е поставен в университетската икономическа наука.

Налице са аргументите, които предопределят положителната оценка на представената научна продукция- актуалност /неразкрити теоретични проблеми, систематизация на нови теории/, емпирично изследване с предварително заложили хипотези въз основа на въпросник и проведени интервюта, разработване на самостоятелно методология и обработка на първични данни с цел дефиниране на изводи и препоръки, участие в научно-приложни разработки, 2 защитили докторанти.

А. Оценка на количествените критерии на научната продукция на доц.

Емил Димов

Рекапитулацията на научния продукт, представен от доц. Димов, показва, че са налице монография, научни статии и доклади, както и учебници и учебни помагала- общо 717 стандартни страници. В този обем преобладаващата част от публикациите са учебници и учебни помагала, което е напълно логично с оглед преподавателската дейност на доц. Димов / 68%, представени на 489 стр./ На второ място е представената самостоятелна монография /18% от научната продукция, 126 стр./ Най-малък е относителния дял на раздела, обхващащ научните статии и доклади / 14%, 102 стр./

Структурата на научно -изследователския продукт е оптимална и обхваща различните направления, в които следва да се диверсифицира активността на преподавателите и научните работници.

Б. Оценка на качествените критерии

След задълбочено запознаване с представената научна продукция на доц. Димов рецензентът си позволява да открие три основни тематични направления- 1. Микро и Макроикономика, 2. Устойчиво развитие и 3. Секторни политики. Разбира се, някои от публикациите засягат повече от едно направление. Представената оценка на качествените критерии е разработена въз основа на сечение на съответното тематично направление и хронологичния ред на издаване на публикациите по години.

А. Първо направление

Мониторингът на първото направление води до следните обобщения. В това направление се открояват няколко подтеми, които са представени в процес на динамичен анализ и актуализиране през годините.

Първата от тях е **микроикономика- ценообразуване- секторен анализ**. Към нея принадлежи посочената за рецензиране монография. /Източник 1/ В нея е представена актуализирана методика за определяне на цената на лигнитните въглища. Направено е дълбочинно представяне на сектор Енергетика и по-конкретно «Мини Марица Изток» ЕАД, като стартов и финален субект по веригата на доставки. Представен е критичен анализ на договорната регулация на цените на лигнитните въглища, подход на база на европейското законодателство в условията на свободен пазар на въглища. Съпоставени са методите на ценообразуване при «договорен регулатор» и «енергиен регулатор», които са разходно ориентирани и се различават по компонентите на индексация. Систематизирана е емпирична информация относно влиянието, което оказват определени коефициенти- условно –постоянен, персонал и преценка на държавни материални активи. Акумулиран е огромен обем първична информация, въз основа на която са направени изводи и препоръки. Процесът на ценообразуване на лигнитните въглища с разгърнато представяне на над 14 показателя е анализиран в хронологичен ред от 2002 г. до 2015 г.

Направените препоръки относно формулата на ценообразуване, концесионните такси, респективно добавките в цената, имат теоретико- практично измерение. Предложението за въвеждане на нов компонент – стойност на привлечения капитал е актуално в условията на задълбочаваща се фирмена задлъжнялост в енергийния сектор. Оказва се, че проблемът е изключително сложен, защото пряко засяга запазването на работните места, социалната и инвестиционна програма на компанията.

Това научно-приложно изследване на сектор Енергетика, основано на реална първична фирмена информация, е пионерско с оглед предложения комплексен анализ и резултатите задължително трябва да бъдат предоставени на съответните отговорни институции.

Като подтема се очертава и **общият макроикономически анализ на българската икономика**. /Източници 13,14, 3,4,5/ В източник № 3 акцентът е поставен върху анализ на въздействието на световната икономическа криза върху капиталовия пазар в България. Направени са препоръки за ограничаване на разходите за държавната

администрация с цел редуциране на публичните транзакционни разходи. /Източник3, с.80-81/

В източник №4 е направена комплексна оценка на състоянието на българската икономика с фокус пенсионната и здравна реформа през 2010. Препоръчано е ускоряване на финансовата децентрализация и укрепване на финансовото състояние на общините. /Източник 4, стр.19/

В източник №5 е изследвано взаимодействието между макроикономическата стабилност и икономическия растеж. В духа на препоръките на Паренте /2008/ авторът очертава три основни приоритета- усвояване на нови знания и технологии въз основа на постиженията на развити страни, което е възможно чрез преките чуждестранни инвестиции, ефективно използване на еврофондовете, съблюдаване на социалния компонент в процеса на структурна трансформация. / Източник 5, с.29/

Като подтема се очертава изследването на **данъчната система, бюджетната политика и фискалната политика**. Фундаментът на теоретичните изследвания в тази подобласт е заложен през 2009 г. в Източник №13. Тези проблеми са обект на анализ и в предходни периоди 2002-2008.

Задълбочен анализ на актуалното състояние на данъчната система е направен през 2013 г. /Източник №8/ В публикацията е представена структурата на данъчната система в България, систематизирани са видовете данъци, приложена е кривата на Лафер при оценка на нивото на данъчните ставки. Препоръчана е прогресивна система на облагане, при която «хората с по-високи доходи плащат повече, без данъците да наказват предприемачеството и бизнес успеха» . / Източник 8, стр.35/

През 2014 е направена комплексна оценка на съставянето на държавния бюджет. /Източник №9/ Оценено е състоянието на консолидирания бюджет за 2014 г. в единство със състоянието на пенсионната, здравна система и състоянието на публичния сектор. Направен е критичен анализ на системата на данъчни приходи и данъчни разходи.

С оглед значимостта на изследваните проблеми, не на последно място по значимост, се поставя **подтемата за евроинтеграцията**. / Източник 2/ Още през 2008г. са очертани проблемите, които стоят пред България на стартовия етап на еврочленството, направен е SWAT анализ на позитивните очаквания и възможни негативни ефекти. Оценката за полукриминалния процес на приватизация е обективна. Констатирани икономически процеси като демографската криза, емиграция на висококвалифицирани кадри, несъответствие на заплащането на производителността на труда са проблеми, които са актуални и с днешна дата. / Източник №2, с.23/

В източник №2 е представена историята на Европейския съюз, хронологичния ред на българското еврочленство и са съпоставени критериите за членство в ЕС спрямо реалните постижения на българското общество. Постигнатите от България икономически резултати са сравнени с останалите европейски страни. Направена е систематизирана съпоставка между положителните и негативни ефекти от въвеждането на валутния борд в България. Още през 2008 г. е подложен на академичен диспут механизмът на излизане от валутния борд паралелно с присъединяването към еврозоната, проблем който е изключително актуален и към днешна дата. / Източник 3, с.81/

Б. Второ направление

Като второ тематично направление в научната продукция на доц. Димов се очертава изследването на устойчивото развитие с подтеми- конкуренция и конкурентоспособност, жизнено равнище, корпоративна социална отговорност.

В източник №10 са разкрити теоретичните основи на конкуренцията и конкурентоспособността на предприятията от минната индустрия. Систематизиран е панел от теоретични източници, посветени на проблема. Представени са тезите на А.Смит, Шумпетер, Хайек, Курно, Портър относно конкурентоспособността като «двигател за развитие на пазарните субекти» /Източник 10, с.37/ Систематизирани са измеренията на конкурентните предимства на добивните предприятия. Съпоставени са фирмената и национална конкурентоспособност. Изградени са три стълба на националната конкурентоспособност- технологична готовност, публични институции, макроикономическа среда. Фирмената конкурентоспособност е сведена до «високата компетентност да се запазят наличните и да се привлекат нови потребители». / с.40/ Като ядро на фирмената конкурентоспособност са посочени човешките ресурси- тяхната степен на квалификация и ефективен мениджмънт на човешките ресурси. / с 40/ В източник 15 е разработена система от показатели за оценка на конкурентоспособността на предприятията от минно-добивната индустрия.

Източник №6 е посветен на изследване на корпоративната социална отговорност като ядро на устойчивото развитие. Систематизирани са основните етапи в развитието на концепцията, представени са основните международни инициативи и стандарти за КСО. Специално внимание е отделено на принципите на Глобалния договор. Изследван е фирмен опит на компании като «Асарел Медет» АД, Аурубис България и др. Направено е заключение, че «Успешна е корпорация, която развива

стратегии, максимизиращи печалбата, но и минимизиращи вредното въздействие върху околната среда и отговарящи на потребностите на обществото». /с.68/

В източник №7 е изследван процесът на преодоляване на бедността в България, проблем който Световният икономически форум 2017 посочи като ключов пред правителствата и световните елити, а между Целите на устойчивото развитие, дефинирани от ООН е на челно място. Разходите за труд в България за 2012 г. са сравнени със съответния индикатор, валиден за останалите европейски страни и са направени изводи относно причините за ниското трудово възнаграждение в съответствие с ниската производителност на труда. Идентифицирани са мерки за компенсация на наетите и преодоляване на социалното изключване.

Източници № 11 и 17 са посветени на анализ на жизненото равнище в България и възможностите за неговото повишаване /в частност в минната индустрия/. Предложена е систематизация от теоретични концепции относно жизненото равнище, както и критерии за неговото измерване. /Източник 17, с.11/ Оценено е въздействието на основни фактори– политически, икономически, демографски, природни, технологични, екологични, културни и психологични. Приложеният институционален подход разкрива ролята на държавата като отговорна заинтересована страна. Представена е актуална статистическа информация за период от 2005 до 2016 г. за ключови показатели като брутен вътрешен продукт/ включително на човек от населението/, брутен национален продукт/ включително на човек от населението/, брутен национален доход /включителна на човек от населението/, Индекси на човешкото развитие, на действителния прогрес. Представена е богата информация относно брутната добавена стойност със секторно измерение, като е очертана конкретно ситуацията в минно-добивния сектор. БВП и заетостта са изследвани в регионално измерение за период от пет години. Изследвана е структурата на доходите по източници на домакинствата, както и разходите за десетгодишен период от време. /с.46 и с. 50/ Изследвани са индикаторите за бедност, социално включване и неравенството в доходното разпределение чрез прилагане на коефициент на Джини. Формулирани са задълбочени оценки и препоръки относно възможностите за повишаване на жизненото равнище, които се търсят приоритетно в увеличаването на бюджетните разходи за образование и професионална квалификация, стимулиране на вътрешното потребление, насърчаване на предприемачеството, увеличаването на разходите за научно-изследователска дейност.

В. Трето направление

Третото тематично направление- секторни политики е фокус на научно изследване в източници №1, №10, №15, №16 и 17. Изводите са посочени в първите две направления. Открояването на това направление е значимо и изследванията в тази насока трябва да бъдат задълбочени.

Без обособяване на конкретно теоретично направление, но и съвсем не на последно място, следва да се посочи значимостта на представените от доц. Димов учебници и учебни помагала. /Източници 12,13,14/ Публикувани в периода 2009-2014 г., те представят комплексната теоретична конструкция на Макро и Микроикономиката, в която са разтълкувани ключови икономически категории. Без задълбочено познаване на теоретичните проблеми е невъзможен анализ на сложните съвременни икономически процеси и явления.

С особена задълбоченост са развити теми като национален доход и измерването му /Източник 12, с. 33-59/, пазарното равновесие в макроикономиката чрез противопоставяне на кейнсианския и класически/неокласически подход /с.62-119/, заетостта и безработицата /с.152-177/. Изследвани са причините за безработицата според закона на Оукън, теорията за недостатъчното търсене и неокласическата теория, формите на безработица и е направена оценка на ефективността на прилаганите политики за разрешаване на проблема. Систематизирани са фундаментални теории за инфлацията- кейнсианска, съплай сайдер, шведска школа, инфлация на търсенето. Изследвани са разнородни видове инфлация. / с.177-201/ Особено внимание е отделено на данъчната система, презентирането на различните видове данъци по отделни критерии, както и на съпоставката между бюджетните приходи и разходи, включително вградени стабилизационни инструменти./с. 201-283/ Не на последно място по значимост са проблемите на европейската интеграция и международна валутна система. / с.383-432/ Теоретичните постановки със сходна насоченост са обновени и изследвани въз основа на актуални данни и в източници 13,14.

Именно, задълбоченото познаване на икономическата теория позволява на доц. Димов да анализира сложни икономически процеси в съвременната икономическа действителност.

3. Оценка на научните и научно-приложни приноси на кандидата

Като цяло научните и научно-приложни приноси на доц. Димов са обективни и напълно аргументирани. Те могат да бъдат преформатирани по основни теми и тематични направления, без да се накърнява значимостта им.

А. Макроикономическо направление

Извод 1 и Извод 4 могат да бъдат обединени, защото са насочени към постигане на обективна оценка на релацията трудов пазар- динамика на доходите, включително заетост- безработица, влияние на инфлацията върху доходите, състояние на жизненото равнище в България / включително секторно измерение/.

Извод 3 е аргументиран въз основа на актуална статистическа информация и са разкрити взаимовръзките между данъчната и фискалната политика. Авторът представя критичен анализ на консолидирания държавен бюджет /2014 г./ Препоръчаната прогресивна система на облагане е обоснована чрез конкретни доводи и изчисления. Съпоставителният анализ между държавните приходи и разходи е фундамент за формулиране на конкретни препоръки.

Извод 5 е резултат от дългогодишни теоретични изследвания, посветени на разкриването на основни тенденции в процеса на системна институционална трансформация в България при прехода към пазарна икономика.

Извод 6 е коректно аргументиран. Научната ценност е в това, че е направена комплексна оценка на позитивните очаквания от въвеждането на валутния борд, но са очертани и бариерите, които той поставя. На зададени и задълбочено коментирани въпроси от доц. Димов, като например механизма на излизане от валутния борд, икономисти и политици и досега търсят правилен отговор.

Б. Микроикономическо направление

Извод 2 се основава на задълбочена аргументация. Предложената методика за усъвършенстване на ценообразуването на лигнитните въглища е новаторска, а системният анализ на сектор Енергетика очертава комплексните проблеми, които трябва да бъдат разрешени както на корпоративно, така и на публично ниво.

В. Устойчиво развитие

Безспорни са приносите, свързани с конкурентоспособността на българската икономика, в частност минно -добивния сектор и идентифицирането на система от показатели за нейната оценка. С резултатите от мониторинга и конкретните препоръки задължително трябва да бъдат запознати българските институции като Министерство на икономиката, КНСБ, Браншови камари и др.

Значителен напредък е постигнат от кандидата и при изследването на корпоративната социална отговорност като ядро на корпоративната устойчивост. Емпиричната база данни дообогатява теоретичния анализ и позволява открояването на добри практики.

Приносни компоненти се откриват и при изследване на жизненото равнище. При представяне на теоретичната концепция са систематизирани най-нови теории в тази област. Богатият вторичен статистически материал позволява формулирането на изводи и препоръки с практическа стойност. Обработената статистическа информация обхваща редове с продължителност над 10 години.

4.Критични бележки и препоръки

Публикациите на доц. Димов са посветени на актуални икономически проблеми. Препоръчително е да се акцентира върху подготовката на статия/ студия на английски език с цел авторът да утвърди водещите си позиции в научната общност на европейско ниво.

5.Заключение и предложение.

Въз основа на постигнатите научни резултати може да се обобщи, че представеният изследователски продукт от доц. Емил Иванов Димов адекватно отговаря на критериите за заемане на академична длъжност "Професор", заложили в Правилника за прилагане на Закона за развитие на академичния състав в Република България, в Правилника за условията и реда на придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в МГУ "Св. Иван Рилски", както и на вътрешните правила на катедра „Икономика и управление“ при МГУ .

Изпълнени и надскочени са минимално изискуемите критерии, заложили от МГУ „Св.Иван Рилски“ по всички задължителни направления на активност- самостоятелна

монография, участие в международни икономически форуми, разработване на научни помагала, участия в научно -изследователски проекти, защитили 2 докторанти и активна работа със студенти.

Въз основа на задълбочена и прецизна количествена и качествена оценка рецензентът защитава тезата, че не открива елементи на плагиатство в представените публикации.

На базата на прецизно подготвената рецензия се дава положителна оценка на представената научно -изследователска продукция на доц. Емил Иванов Димов и се препоръчва членовете на уважаемото Научно жури да дадат своя положителен вот при гласуването за това доц. Емил Иванов Димов да заема академична длъжност „Професор” в МГУ „Св.Иван Рилски”.

Гордост и висока чест е в катедра „Икономика и управление” да работи толкова ерудиран, високо компетентен и отговорен преподавател и изследовател.

София, 13.06.2018

Рецензент:

(доц. д-р Радостина Бакърджиева)